

“ไผ่ได้ คมดอกเอื้อง คงควัโสกกอลาย”:
วรรณศิลป์และความสำคัญของบทพรรณนาธรรมชาติ
ในเรื่องอินเหนอฉบับลาว*

*“Whoever Smells ‘Eueng’ Flowers
Will Get Over His Sorrow”:*

Literary Beauty And Significance of the Descriptions
of Nature in *Innao*, the Lao Panji Story

ธานีรัตน์ จัตูทะศรี**

Thaneerat Jatuthasri

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการสร้างวรรณศิลป์และความสำคัญของบทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนอฉบับลาว ซึ่งเป็นบทพรรณนาที่พบมากที่สุด

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องอินเหนอฉบับไทยกับเรื่องอินเหนอฉบับลาว” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากทุนพัฒนาอาจารย์ใหม่ กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผู้วิจัยขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์นันทน์ ประสานนาม เป็นอย่างสูง ที่กรุณาช่วยค้นหาและทำสำเนาต้นฉบับเรื่องอินเหนอฉบับหอสมุดแห่งชาติลาวให้แก่ผู้วิจัยด้วยความอุตสาหะยิ่ง.

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ติดต่อได้ที่: Thaneerat_J@hotmail.com

ในเรื่องและปรากฏมากกว่าเรื่องอินเหนาฉบับไทยซึ่งเป็นต้นเค้าที่มาของฉบับลาว ผลการศึกษาพบว่าบทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนาฉบับลาวนำเสนอได้อย่างมีวรรณศิลป์งดงาม ได้แก่ การเล่นเสียงสัมผัส การเลือกนำเสนอภาพธรรมชาติอย่างหลากหลาย รวมทั้งการสรรคำและการใช้ความเปรียบเพื่อสื่อภาพ นอกจากนี้ บทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนาฉบับลาวยังมีบทบาทสำคัญหลายประการ ทั้งความสำคัญต่อการสร้างจินตนาการแก่ผู้อ่านผู้ฟัง การดำเนินเรื่อง การเน้นอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร การนำไปใช้อ่านทำนองลำ และการสร้างสีสันความเป็นลาว บทพรรณนาธรรมชาติซึ่งรังสรรค์ขึ้นอย่างมีวรรณศิลป์และมีความสำคัญหลายดังกล่าวนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เรื่องอินเหนาฉบับลาวมีลักษณะเด่นที่แตกต่างไปจากเรื่องอินเหนาฉบับไทยและนิทานพื้นปักษ์ส่วนอื่นๆ รวมทั้งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของกวีลาวในการรังสรรค์เรื่องที่มาจากสังคมอื่นให้เป็นวรรณคดีประจำชาติที่มีคุณค่าและความงามเฉพาะตัว

คำสำคัญ: อินเหนาฉบับลาว; บทพรรณนาธรรมชาติ; วรรณศิลป์และความสำคัญ

Abstract

This paper aims to examine the literary beauty and significance of the descriptions of nature in *Innao*, the Lao Panji story. In *Innao*, a large number of the descriptions of nature are presented more outstandingly than those in the Thai *Inao* where the story of *Innao* is derived from. The study reveals that the descriptions of nature in *Innao* are presented and described artistically by playing with the sounds in words, depicting the variation of natural scenes, and using words of imagery and metaphor. In addition, the descriptions of nature in *Innao* contain great significance, namely the significance to help arousing the imagination of the audience, the significance to the continuity of the story, the significance to emphasize the characters' emotion, the significance to the purpose of being sung or "Lum", and the significance to colourize the Laos's identity to the story. The

beautiful and significant descriptions of nature become one of the prominent elements distinguishing *Innao* from the Thai Inao and other Panji stories as well as reflect the wisdom and ability of the Lao poet in transforming a foreign tale into a Lao literary work.

Keywords: Lao Innao; descriptions of nature; literary beauty and significance

บทนำ

นิทานปันทียหรือนิทานอินเหนาเป็นนิทานวีรบุรุษที่สำคัญเรื่องหนึ่งของชาว สันนิษฐานว่าน่าจะเล่ากันมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 11 นิทานปันทียจากชาวไตแพร่หลายไปสู่ดินแดนต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างกว้างขวางตั้งแต่ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมา ดินแดนมลายู ไทย พม่า เขมร สิงคโปร์ และลาว ต่างก็รับนิทานปันทียไปปรับแต่งและสร้างสรรค์เป็นวรรณกรรมและศิลปะประเภทต่างๆ ซึ่งมีรายละเอียดและลักษณะเด่นที่แตกต่างกันออกไปตามบริบททางสังคมวัฒนธรรมของแต่ละชาติ แต่ยังคงแสดงแก่นสำคัญของนิทานปันทียร่วมกันอยู่

ในบรรดานิทานปันทียสำนวนต่างๆ ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นิทานปันทียสำนวนหนึ่งที่มีลักษณะเด่นทางวรรณคดีและแง่มุมทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจศึกษาคือ นิทานปันทียสำนวนของลาวที่มีชื่อเรื่องว่า “อินเหนา” ซึ่งเป็นสำนวนที่ยังไม่ค่อยมีการศึกษาค้นคว้าหรือเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากนัก

เรื่องอินเหนานับลาวจัดพิมพ์โดยหอสมุดแห่งชาติลาวเมื่อ ค.ศ.1970 ใช้ชื่อเรื่องว่า “พันอินเหนา” ที่แปลว่า “เรื่องอินเหนา” มีเนื้อหาตั้งแต่จระกาส่งข่างเขียนไปวาดรูปบุตรสะบาจนถึงท้าวกะหนิงหนึ่งส่งราชทูตไปสู่ขอบุตรสะบาให้วิหยาสะกำผู้เป็นโอรส¹

¹ ผู้วิจัยสะกดชื่อตัวละครตามอักขรวิธีที่ปรากฏในเรื่องอินเหนานับลาว.

Thaneerat Jatuthasri (2010: 27-46) ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องอินเหนาฉบับลาวกับเรื่องอินเหนาพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยรัชกาลที่ 2 ในบทความวิจัยนำร่องเรื่อง **Thai and Lao Panji Stories: Connection with Distinction**² เนื่องจากเห็นว่าทั้ง 2 เรื่องมีลักษณะคล้ายคลึงกันและน่าจะมีความสัมพันธ์กัน ผลการศึกษาพบว่าเรื่องอินเหนาฉบับลาวน่าจะมีที่มาจากเรื่องอินเหนาพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 ทั้งในด้านเนื้อหา ลักษณะตัวละครสำนวนโวหาร และกลวิธีการแต่งบางประการ ขณะเดียวกันก็พบว่าเรื่องอินเหนาฉบับลาวมีลักษณะเด่นหลายประการที่แตกต่างไปจากเรื่องอินเหนาฉบับไทย เช่น การเน้นบทบาทของตัวละครบางตัวที่ฉบับไทยมิได้ให้ความสำคัญ การแทรกบทพรรณนาธรรมชาติเป็นจำนวนมาก และการแทรกวัฒนธรรมประเพณีลาว

ต่อมา ธาณิรัตน์ จตุทะศรี (2554: 162-184) ได้นำประเด็นเรื่องลักษณะเด่นด้านตัวละครในเรื่องอินเหนาฉบับลาวมาศึกษาอย่างละเอียดในบทความวิจัยเรื่อง **เรื่องอินเหนาฉบับลาว: ลักษณะเด่นด้านการสร้างตัวละครจากเรื่องอินเหนาฉบับไทย** ผลการศึกษาพบว่า ตัวละครในเรื่องอินเหนาฉบับลาวมีทั้งลักษณะที่สืบทอดจากเรื่องอินเหนาพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 และลักษณะเด่นที่ต่างไปจากฉบับไทย ได้แก่ การขยายเพิ่มบทบาทของจระกาทรงมีติความเป็นกษัตริย์และมีดีความรักที่มีต่อบุตสะบา และการขยายเพิ่มบทบาทของตัวละครบริวารให้มีชีวิตชีวามากขึ้น เช่น ยายมด และทหารเมืองต่างๆ การสร้างลักษณะเด่นให้แก่ตัวละครต่างๆ ดังกล่าวนี้นี้ ไม่เพียงแต่สอดคล้องกับขนบวรรณคดีลาวและช่วยสร้างสีสันความมีชีวิตชีวาให้แก่เรื่องเท่านั้น แต่ยังเปิดโอกาสให้กวีสอดแทรกประเพณีวิถีชีวิตแบบลาวผ่านตัวละครอย่างแยบยล นอกจากนี้ การนำเสนอตัวละครจระกาทรงมีติเด่นยิ่งส่งผลให้จระกาทรงกลายเป็นตัวเอกของเนื้อหาช่วงดังกล่าวอย่างชัดเจน อันเป็นการให้ความหมายใหม่แก่ตัวละครที่เคยเป็นเพียง “ตัวละครคู่เปรียบ” ของตัวเอกในเรื่องอินเหนาฉบับไทย

² บทความเรื่องนี้เป็นบทความวิจัยนำร่องก่อนจะพัฒนาเป็นงานวิจัยหลักเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องอินเหนาฉบับไทยกับเรื่องอินเหนาฉบับลาว”.

เมื่อพิจารณาลักษณะเด่นของเรื่องอินเหนาฉบับลาวที่ต่างไปจากเรื่องอินเหนาฉบับไทย ผู้วิจัยพบว่านอกจากประเด็นเรื่องตัวละครแล้ว การนำเสนอบทพรรณนาธรรมชาติหรือที่ชนบวรณคดียาวและอีสานเรียกว่า “บทเดินดง” ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าจะนำมาขยายผลและศึกษาอภิปรายให้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น เนื่องจากบทพรรณนาธรรมชาติเป็นบทพรรณนาที่โดดเด่นที่สุดในเรื่องอินเหนาฉบับลาว และเห็นได้ชัดว่าเป็นบทที่กวีให้ความสำคัญในการสร้างผลงานทางวรรณศิลป์อย่างชัดเจน กล่าวคือ ขณะที่บทพรรณนาประเภทอื่นๆ เช่น บทชมโฉม บทครวญ และบทชมขบวนเสด็จ ปรากฏเพียงไม่กี่ตอนในเรื่อง แต่บทพรรณนาธรรมชาติกลับมีมากถึง 15 ตอน และแต่ละตอนกวีก็ได้พรรณนาอย่างยืดยาวและมีลีลาการพรรณนาที่ไพเราะ นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบบทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนาฉบับลาวกับบทพรรณนาธรรมชาติในเนื้อหาช่วงเดียวกันของเรื่องอินเหนาพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 พบว่าเรื่องอินเหนาฉบับไทยปรากฏบทพรรณนาธรรมชาติเพียง 2 ตอนเท่านั้น ทำให้เห็นได้อย่างเด่นชัดว่า ในเนื้อหาช่วงเดียวกัน เรื่องอินเหนาฉบับลาวจงใจปรุงแต่งบทพรรณนาธรรมชาติเข้าไปในเรื่องเป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ากวีน่าจะมีจุดประสงค์บางประการในการให้ความสำคัญแก่บทพรรณนาธรรมชาติเช่นนี้ และบทพรรณนานี้ น่าจะก่อให้เกิดผลสำคัญต่อเรื่องด้วย

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการนำเสนอบทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนาฉบับลาวในบทความนี้ โดยมีคำถามตั้งต้นว่า บทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนาฉบับลาวมีลักษณะอย่างไร มีความเหมือนคล้ายหรือแตกต่างจากบทพรรณนาธรรมชาติในเนื้อหาช่วงเดียวกันนี้ของเรื่องอินเหนาฉบับไทยอย่างไร กวีนำเสนอบทพรรณนาธรรมชาติได้อย่างมีวรรณศิลป์เพียงไร บทพรรณนาธรรมชาติที่เป็นจำนวนมากนี้มีความสำคัญอย่างไรต่อเรื่อง และเหตุใดกวีจึงให้ความสำคัญแก่บทพรรณนานี้เป็นอย่างมาก

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

บทความนี้มุ่งศึกษาการสร้างวรรณศิลป์และบทบาทความสำคัญของบทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนาฉบับลาว ซึ่งในบางประเด็นจะศึกษาเปรียบเทียบกับบทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนาฉบับไทยพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 ด้วย

สมมติฐานการวิจัย

บทพรรณนาธรรมชาติเป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งของเรื่องอินเหนาฉบับลาวซึ่งแตกต่างไปจากเรื่องอินเหนาฉบับไทยอันเป็นต้นเค้าที่มา บทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนาฉบับลาวไม่เพียงแต่ปรากฏเป็นจำนวนมาก แต่ยังสามารถนำเสนอได้อย่างมีวรรณศิลป์งดงาม รวมทั้งมีบทบาทสำคัญต่อเรื่องหลายประการ ผลจากการนำเสนอดังกล่าวนี้ทำให้บทพรรณนาธรรมชาติเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยสร้างคุณค่าอันหลากหลายให้แก่เรื่องอินเหนาฉบับลาว

ขอบเขตของการวิจัย

เรื่องอินเหนาฉบับลาวที่ใช้ศึกษาวิจัยคือ เรื่องอินเหนาฉบับที่หอสมุดแห่งชาติลาวจัดพิมพ์เมื่อ ค.ศ.1970 ส่วนเรื่องอินเหนาฉบับไทยที่จะใช้ศึกษาเปรียบเทียบกับเรื่องอินเหนาฉบับลาวคือ เรื่องอินเหาพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 ฉบับที่สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคารจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ.2514

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษางานวิจัยและข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาเปรียบเทียบกับบทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนาฉบับลาวกับเรื่องอินเหนาฉบับไทย
3. วิเคราะห์ ดีความ และสังเคราะห์ข้อมูล
4. สรุปผล และเรียบเรียงผลการศึกษาเป็นบทความวิจัย

ภูมิหลังเกี่ยวกับเรื่องอินเหนาฉบับลาว

1. ลักษณะของต้นฉบับ

นิทานปันทิพย์ฉบับลาวเท่าที่พบหลักฐานในขณะนี้ มี 1 สำนวน เขียนด้วยตัวอักษรไทยน้อย ในต้นฉบับพบสาจำนวน 4 เล่ม³ ต่อมาหอสมุดแห่งชาติลาวได้เลือกพบสาเล่มที่ 1 ซึ่งต้นฉบับมีความสมบูรณ์ที่สุดมาจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นอักษรลาวปัจจุบันเมื่อ ค.ศ.1970 ใช้ชื่อเรื่องว่า “พื้นอินเหนา” ที่แปลว่า “เรื่องอินเหนา”

2. เนื้อหาและที่มาของเรื่อง

เรื่องอินเหนาฉบับลาวในต้นฉบับพบสาทั้ง 4 เล่มมีเนื้อหาต่อเนื่องกัน เริ่มจับความตั้งแต่จะกาส่งช้างเขียนไปวาดรูปบุตสะบาจนกระทั่งอินเหนารบชนะท้าวกะหนังหนิงและเข้าเฝ้าท้าวดาหา ส่วนเนื้อหาของเรื่องอินเหนาฉบับลาวที่หอสมุดแห่งชาติลาวนำพบสาเล่มแรกมาจัดพิมพ์ มีเนื้อหาเริ่มตั้งแต่จะกาส่งช้างเขียนไปวาดรูปบุตสะบาจนถึงท้าวกะหนังหนิงเตรียมส่งราชทูตไปส่งขอบุตสะบาให้วิหยาสะก้า แม้ขณะนี้จะพบหลักฐานพบสาเรื่องอินเหนาเพียง 4 เล่มดังกล่าวนี้ แต่คงไม่สามารถสรุปได้ว่าเรื่องอินเหนาฉบับลาวมีเนื้อหาเพียงเท่านี้ เพราะอาจมีพบสาเล่มอื่นๆ ที่สูญหายหรือยังไม่พบก็เป็นได้

ในด้านที่มาของเรื่อง เรื่องอินเหนาฉบับลาวมีที่มาจากเรื่องอินเหนาพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ทั้งด้านรายละเอียดเนื้อหา การเรียงลำดับเหตุการณ์ ชื่อและบทบาทของตัวละคร ตลอดจนการใช้สำนวนโวหารบางช่วง (Thaneerat Jatuthasri, 2010: 27-46)

หากพิจารณาในฐานะนิทานปันทิพย์ พบว่าเรื่องอินเหนาฉบับลาวยังคงนำเสนอแก่นเรื่องสำคัญของนิทานปันทิพย์โดยทั่วไปซึ่งสืบทอดผ่านเรื่อง

³ ต้นฉบับพบสาเรื่องอินเหนาเก็บอยู่ที่หอพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเมืองหลวงพระบาง ซึ่ง Digital Library of Lao Manuscripts และโครงการปกป้องรักษาสหหนังสือโบราณลาว (The Preservation of Lao Manuscripts Programme) ได้จัดทำไมโครฟิล์มแล้ว และเผยแพร่อยู่บนเว็บไซต์ชื่อ www.laomanuscripts.net.

อิเหนาฉบับไทยคือ แก่นเรื่องเกี่ยวกับความรัก และยังคงแสดงปมขัดแย้งสำคัญของนิทานปันทย คือ การที่ตัวละครเอกฝ่ายชายหลงรักหญิงอื่น จึงตัดรักและมีได้แต่งงานกับตัวละครเอกฝ่ายหญิงผู้เป็นคู่หมั้น อันทำให้เกิดปัญหาและเรื่องราวต่างๆ ตามมา (ธานีรัตน์ จิตุหะศรี, 2552: 72)

3. รูปแบบคำประพันธ์

เรื่องอิเหนาฉบับลาวแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงสารหรือกลอนอ่าน ซึ่งเป็นรูปแบบคำประพันธ์เก่าแก่ที่ปรากฏในวรรณกรรมลาวและอีสานมาแต่โบราณ และมักใช้สำหรับอ่านทำนองลำ (ธวัช ปุณโณทก, 2522: 66) ด้วยเหตุนี้ การที่เรื่องอิเหนาฉบับลาวแต่งด้วยโคลงสาร จึงแสดงให้เห็นว่าน่าจะมีจุดประสงค์ในการแต่งเพื่อใช้อ่านทำนองลำ

โคลงสารในเรื่องอิเหนาฉบับลาวมีจำนวนคำยัดหยุนในแต่ละบาท คืออาจใช้คำน้อยหรือมากกว่า 7 คำในแต่ละบาท และจำนวนคำในวรรคหน้าและวรรคหลังไม่เคร่งครัดตายตัว ส่วนใหญ่วรรคหน้ามักมี 3 คำ และวรรคหลังมี 4 คำ นิยมใช้คำสร้อยหน้าบาทมากกว่าคำสร้อยหลังบาท และแทบไม่ปรากฏสัมผัสนอก ส่วนลักษณะคำเอกและคำโท พบว่าเรื่องอิเหนาฉบับลาวปรากฏบทเอกและบทโทแต่งสลับกันไป และการใช้คำเอกคำโทมีลักษณะยัดหยุนไม่เคร่งครัด

4. ผู้แต่ง

เรื่องอิเหนาฉบับลาวไม่ปรากฏหลักฐานเรื่องผู้แต่งและยุคสมัยที่แต่ง แต่เมื่อพิจารณาจากสถานที่ที่พบต้นฉบับประกอบกับข้อความที่ปรากฏในบทประพันธ์ ทำให้ผู้วิจัยตั้งข้อสันนิษฐานได้ว่า ผู้แต่งเรื่องอิเหนาฉบับลาวน่าจะเป็นกวีแห่งเมืองหลวงพระบาง เนื่องจากสถานที่พบและเก็บรักษาต้นฉบับพบสาเนาอยู่ที่หอพิพิธภัณฑสถานเมืองหลวงพระบางซึ่งในอดีตคือพระราชวังหลวงแห่งเมืองหลวงพระบาง ซึ่งสอดคล้องกับข้อความในหน้าแรกของพิบสาเล่มแรกที่มีข้อความระบุว่าเรื่องนี้ “เป็นหนังสือในพระราชวังหลวง” อีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เชื่อว่าเรื่องอิเหนาฉบับนี้น่าจะเป็นผลงานของกวีหลวงพระบางคือ การพบข้อความในบทประพันธ์กล่าวว่าพรณไม์ในอุทยานเมืองดาหาได้มาจากดินแดน

ต่าง ๆ ซึ่งล้วนเป็นเมืองเพื่อนบ้านที่อยู่แวดล้อมและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับหลวงพระบาง เช่น เมืองจีน เมืองไท เมืองเชียงแสน เมืองเชียงใหม่ และเมืองหงสา (อินเหนา, 1970: 18-19) โดยเฉพาะเมืองหงสานี้ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึงเมืองหงสา⁴ ซึ่งตั้งอยู่ทางภาคเหนือของลาว ใกล้กับเมืองหลวงพระบาง นอกจากนี้ยังพบบทประพันธ์ที่กล่าวว่าข้าราชการบางส่วนของบุตสะบาเป็น “สาวเวียงจันทน์” ด้วย (อินเหนา, 1970: 24) ซึ่งสะท้อนว่าผู้แต่งเรื่องนี้คงจะมีไต่อยู่ที่เวียงจันทน์ จึงได้กล่าวถึง “เวียงจันทน์” ในลักษณะที่เป็น “เมืองอื่น” หรือต่างเมืองออกไป

ประเด็นเรื่องยุคสมัยที่แต่ง หากจะตั้งข้อสันนิษฐานอย่างกว้าง ๆ ก็อาจกล่าวได้ว่าเรื่องอินเหนาฉบับลาวแต่งขึ้นหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์เรื่องอินเหนาแล้ว แต่หากจะพิจารณาช่วงเวลาให้เฉพาะเจาะจงขึ้น ผู้วิจัยมีข้อสันนิษฐานว่า เรื่องอินเหนาฉบับลาวอาจจะแต่งขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 หรือพุทธศตวรรษที่ 25 ช่วงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าจักรีนาถฤทธิแห่งอาณาจักรหลวงพระบาง (พ.ศ.2383-2448) ซึ่งทรงครองราชย์ร่วมสมัยกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2396-2453) เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่ไทยกับหลวงพระบางมีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะด้านวรรณกรรม ดังปรากฏข้อมูลว่า สมเด็จพระเจ้าจักรีนาถฤทธิทรงนำเรื่องรามเกียรติ์และเรื่องอินเหนาฉบับไทยมาทรงพระราชนิพนธ์เป็นวรรณคดีลาว (มหาสิลา วีระวงส์, 2540: 308) แต่ยังไม่พบหลักฐานยืนยันว่าเรื่องอินเหนาพระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าจักรีนาถฤทธินี้คือเรื่องอินเหนาฉบับที่หอสมุดแห่งชาติลาวตีพิมพ์นี้หรือไม่ เหตุผลอีกประการหนึ่งคือ ในช่วงเวลาดังกล่าว เรื่องอินเหนาพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 ได้รับการตีพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกโดยโรงพิมพ์ของหมอสมีท (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2514: [ค]) และเป็นยุคที่เริ่มมีการพิมพ์หนังสือประเภทนิทานคำกลอนและกลอนบทละครเรื่องต่าง ๆ ออกจำหน่ายอย่างแพร่หลาย การพิมพ์วรรณคดีเผยแพร่

⁴ เมืองหงสา ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในแขวงไชยะบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.

อย่างกว้างขวางในยุคดังกล่าวนี้อาจเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้วรรณคดีไทยแพร่หลายไปยังท้องถิ่นต่างๆ ไปจนถึงดินแดนลาวด้วย ซึ่งอาจทำให้กวีลาวมีโอกาสได้อ่านวรรณคดีไทยเรื่องต่างๆ รวมทั้งเรื่องอิเหนาพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 อันนำไปสู่การเกิดแรงบันดาลใจในการแต่งเป็นวรรณคดีลาวก็เป็นได้

ลักษณะของบทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเณฉบับลาว เปรียบเทียบกับเรื่องอิเหนาฉบับไทย

การพรรณนาธรรมชาติเป็นขนบการประพันธ์ที่สำคัญของทั้งวรรณคดีลาวและวรรณคดีไทย ดังปรากฏว่าในวรรณคดีนิทานของลาวและวรรณคดีนิทานของไทยต่างก็มีบทพรรณนาธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของเรื่อง ขนบการพรรณนาธรรมชาติดังกล่าวนี้ ภาษาท้องถิ่นอีสานเรียกว่า “เดินดง” (ธวัช ปุณโณทก, 2525: 272)

จากการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องอินเณฉบับลาวกับเรื่องอิเหนาฉบับไทย เฉพาะช่วงเนื้อหาตั้งแต่จะกาส่งช้างเขียนไปวาดรูปบุตสะบาจนถึงท้าวกะหั้นหิงส่งราชทูตไปสู่ขอบุตสะบาให้วิหยาสะก่า ซึ่งเป็นเนื้อหาของเรื่องอินเณฉบับลาวที่นำมาตีพิมพ์ พบว่าในเนื้อหาช่วงเดียวกันนี้ เรื่องอินเณฉบับลาวมีบทพรรณนาธรรมชาติถึง 15 ตอน ขณะที่เรื่องอิเหนาฉบับไทยปรากฏบทพรรณนาธรรมชาติเพียง 2 ตอน

บทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเณฉบับลาวสามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก เป็นบทชมธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องอิเหนาฉบับไทย คือปรากฏตรงกันกับเรื่องอิเหนาฉบับไทย แต่ฉบับลาวได้ขยายรายละเอียดให้ยืดยาวขึ้น อีกกลุ่มหนึ่ง เป็นบทชมธรรมชาติที่ปรากฏเฉพาะในเรื่องอินเณฉบับลาว ไม่ปรากฏในเรื่องอิเหนาฉบับไทย ดังจะอธิบายและยกตัวอย่าง ดังนี้

1. บทพรรณนาธรรมชาติที่เรื่องอินเหนาฉบับลาวขยายรายละเอียดมากขึ้นกว่าฉบับไทย

เรื่องอินเหนาฉบับลาวกับเรื่องอินเหนาฉบับไทยมีบทพรรณนาธรรมชาติตรงกันอยู่ 2 ตอนคือ บทพรรณนาธรรมชาติตอนมะเดहीและจินดาสาลิขมอุทยาน และบทพรรณนาธรรมชาติตอนมะเดहीและบุตสะบาชมอุทยาน ในบทพรรณนาทั้ง 2 ตอนนี้ เรื่องอินเหนาฉบับลาวนำเสนอภาพธรรมชาติโดยดำเนินตามบทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนาฉบับไทยเป็นหลัก แต่ขยายรายละเอียดให้ละเอียดลออมากขึ้นกว่าฉบับไทย ดังนี้

1) บทชมธรรมชาติตอนมะเดहीและจินดาสาลิขมอุทยาน

บทพรรณนาดังกล่าวในเรื่องอินเหนาฉบับไทยนำเสนอให้เห็นภาพของดอกไม้และผลไม้บนนาพรรณในอุทยานเมืองสิงห์สำหรับ เช่น ดอกแก้ว กากหลง ประยงค์ จำปา และส้มพวง และพรรณนาภาพที่มะเดही จินดาสาลิข และนางสนมกำนัลพากันเที่ยวชมและเก็บดอกไม้ในอุทยานอย่างมีความสุข (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2514: 225)

ในตอนเดียวกันนี้ เรื่องอินเหนาฉบับลาวปรากฏการพรรณนาธรรมชาติเช่นกัน โดยพรรณนาตามอย่างฉบับไทยเป็นหลัก แต่ขยายความให้ละเอียดมากขึ้น กล่าวคือ กวีพรรณนาให้เห็นภาพของดอกไม้และผลไม้บนนาพรรณในอุทยานเช่นเดียวกับฉบับไทย แต่มีหลากหลายชนิดมากกว่าฉบับไทย คือ นอกจากจะกล่าวถึงดอกแก้ว กากหลง ประยงค์ (ประยงค์) จำปา และชมพวง (ส้มพวง) เช่นเดียวกับบทพรรณนาตอนเดียวกันนี้ในเรื่องอินเหนาฉบับไทยแล้ว กวียังกล่าวถึงดอกยี่สุ่น (ยี่สุ่น) จำปี มะริเทด (มะลิเทศ) และกีนิกา (กรรณิการ) เพิ่มเติมด้วย รวมทั้งมีการขยายภาพการเที่ยวชมอุทยานของนางสนมกำนัลซึ่งพากันส่งเสียงขับ “กอน” และ “โคง” กันอย่างสำราญใจ ดังบทพรรณนาช่วงหนึ่งที่ว่า

แต่นั้น	มะเดहीแก้ว	เกบปาทานกันละเขต
	สองแจ่มเจ้า	ชวนชชีขึ้นสวน

ดีแก่	เยาะยอดแก้ว	เกบดอกกาหลง	
	เด็ดพุ่มพวง	ดวงปะยงใส่แซมมวยเก้า	
ฝูงหมู่	นางกำนัลฮ้อย	จำปี้มะริเทด	
บางพ่อง	วนสิ่งหยื่อ	แย่งซ่าแบ่งปัน	
			
นางนาง	ปะดิดคึดส้อย	ปะสงส่งเสียงถนอม	
	เป็นกอนล่าว	อ่านโคงทั้งฟ้า	
กูกอ	ฟังเขาฮ้อง	แควนากูว่าว	พายพุ้น
หลอนท้อ	เกยฮาวฮ้อง	ตามพ่องพวงลาว	แท้แล้ว ⁵

(อินเหนา, 1970: 11-13)

2) บทชมธรรมชาติตอนมะเดหีและบุตสะบาชมอุทยาน

บทพรรณนาดังกล่าวในเรื่องอินเหนาฉบับไทยนำเสนอให้เห็นภาพความงามของอุทยานเมืองดาหาที่เต็มไปด้วยพรรณไม้นานาชนิดซึ่งมีดอกผล “หล่นกลาดสะตามัน” เช่น สร้อยฟ้า องุ่น ยี่สุ่น อีกทั้งยังมีหมู่คนส่งเสียงร้องขับขาน นอกจากนี้ยังพรรณนาภาพที่มะเดหีและนางสนมก้านัลต่างพยายามชี้ชวนให้บุษบาชมความงามของธรรมชาติในสวนนี้เพื่อ “หวังจะให้คลายร้อนรำคาญ” คลายความทุกข์หม่นหมองที่ถูกอินเหนดัดรัก (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2514: 229)

ในตอนเดียวกันนี้ เรื่องอินเหนาฉบับลาวปรากฏบทชมอุทยานเมืองดาหาเช่นกัน แต่พรรณนายายความมากกว่าฉบับของไทยหลายเท่าตัว กล่าวคือ กวีพรรณนาให้เห็นภาพพรรณไม้และนกในอุทยาน รวมทั้งภาพที่

⁵ ในการอ้างอิงบทประพันธ์จากเรื่องอินเหนาฉบับลาว ผู้วิจัยจะปริวรรตอักษรลาวเป็นอักษรไทย โดยรักษอักขรวิธีตามต้นฉบับ ยกเว้น 2 กรณีคือ สระอโชนฉบับลาว จะปริวรรตโดยเขียน “อ” กำกับ เช่น “คิ” ปริวรรตเป็น “คื่อ” และเครื่องหมายวงกลมเหนือตัวอักษรที่แทนเสียงสระอโชนฉบับลาว จะปริวรรตโดยเขียน “อ” กำกับ เช่น “กั” ปริวรรตเป็น “กอ” เพื่อให้อ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้น.

มะเดहीและพระพี่เลี้ยงชี้ชวนให้บุตรสะบาปชื่นชมความงามของธรรมชาติเพื่อคลายเศร้าหมองเช่นเดียวกับฉบับไทย แต่กวีขยายรายละเอียดการชมไม้และชมนกให้มีหลากหลายชนิดมากขึ้น เช่น พรรณไม้กล่าวถึงดอกแก้ว ยี่ชุน (ยี่สุ่น) กาหลง นิกาก (กรรณิการ์) มณฑา (มณฑา) ปะยง (ประยงค์) พระยอม (พะยอม) พุดทิตาต (พุททิตาต) พิมมะเสน (พิมเสน) เอื้อง สัตตะบุตร (สัตตบุษย์) และบัวขาว ส่วนหมูนกก็กล่าวถึงหลากหลายชนิด เช่น สาลิกา ตาเวา (ตุเหว่า) โผนโดก (โพระดก) โนสี (โนรี) จัตวา กาทว (กระตั่ว) เอี้ยงถั่ว มะยูลेत (มยูลेत) และแขกเต้า

นอกจากนี้ กวียังเน้นนำเสนอภาพที่พระพี่เลี้ยงเชิญบุตรสะบาปให้ชมนกชมไม้เพื่อคลายความเศร้าใจและขยายความบทรบความงามของธรรมชาติที่พระพี่เลี้ยงพรรณนาให้บุตรสะบาปฟังให้ละเอียดมากขึ้นกว่าฉบับไทยด้วย ดังปรากฏคำขึ้นต้นบาทที่เป็นคำกล่าวเชิญของพระพี่เลี้ยงว่า “เซ็นแม่” (เชิญแม่) “เซ็นที” (เชิญที) “แม่จ่ง” (แม่จ้ง) หรือ “ฟังเหยี” (เชิญฟัง) คำกล่าวของพระพี่เลี้ยงที่เชิญบุตรสะบาปให้ชื่นชมธรรมชาตินี้พบว่ามีคำอุปมาอุปไมยใจนางผานอยู่ด้วย เช่น กล่าวว้าจินดาหลาหรือจินตะหรานั้น “ลือจัก เปียบทูนขนอมแก้ว” คือมีอาจเปรียบกับบุตรสะบาปผู้งดงามสูงค่าได้ และเหตุที่อินเหนาไปหลงรักจินดาหลานั้นก็เพราะยังมีได้เห็นบุตรสะบาป หาไม่แล้วคงจะ “อาไลยัก” หรืออาลัยรักความงามของบุตรสะบาปอย่างแนนอน ดังจะยกตัวอย่างบทพรรณนาบางช่วงมาแสดงต่อไปนี้

ดีแก่	ฝูงพี่เลี้ยง	ตามบาทุนถแลง	
ฟังสั่ง	เสียงสาลิกา	ส่งเสียงปะสงฮ้อง	
ฟังทั้ง	ตาเวาฮ้อง	วอนเสียงสูงส่ง	พุ่นเปี
ทั้งหมู่	โผนโดกฮ้อง	เฮฮื้อฮ้าวอน	
เซ็นแม่	ทอดพระเนตเหยี่ยม	หลิงหมู่เบียงะวัน	
	มีหมู่สีสันแดง	สัดเหลียงทั้งห้า	ผ่อเยี
			
เซ็นที	ทิบพระยอดแก้ว	ผายผอคนานก	ลำเยี
มีหมู่	สีเขี้ยวงาม	ตั้งเขาเขียนไว้	

อันนั้น	เขาวานกแซกเต้า	เสียงปากสเม็คคน	ว่าตาย
ค้นหาก	คีนเมือกอ	ซิชอกหาถวยเลี้ยง	
			
อยากให้	สีแจ่มเจ้า	หายเส้าขึ้นพระไท	ผอเยี
พอหู่	ตันดอกไม้เอื้อง	สาเทียงเซียงแสน	
เขากอ	ปูกตามสาขา	หยอนดวงยงย้อย	
เขาวา	หอมเหลืล้า	พิมมะเสนสุนกิ่น	
ไผได้	ดมดอกเอื้อง	ดวงตัวโสกกอหาย	
			
แต่นั้น	องละเด็ดแก้ว	บุตสะบาแมนมิ่ง	
เจ้าค่อย	แลเหลืดยัม	เซียใช้พระเนตซอน	
ยังค่อย	ซงเด็ดส้อย	สะบาค่าหลิงล้า	ดูนั้น
ดวงนี้	งามแต่พวงเพดส้อย	สเม็คดำมฮวดแขวน	

(อินเหนา, 1970: 28-34)

2. บทพรรณนาธรรมชาติที่ปรากฏเฉพาะในเรื่องอินเหนาฉบับลาว

เรื่องอินเหนาฉบับลาวไม่เพียงขยายบทพรรณนาธรรมชาติที่พบในตอนเดียวกันกับเรื่องอินเหนาฉบับไทยให้ละเอียดมากขึ้นเท่านั้น แต่ยังเพิ่มบทพรรณนาธรรมชาติเข้าไปในเรื่องอีกหลายตอนซึ่งเป็นบทที่พบเฉพาะในเรื่องอินเหนาฉบับลาวเท่านั้น ไม่ปรากฏในเรื่องอินเหนาฉบับไทย ผลการศึกษาพบว่า บทพรรณนาธรรมชาติที่ปรากฏเพิ่มเติมในเรื่องอินเหนาฉบับลาวมี 13 ตอน ดังนี้

1) บทชมธรรมชาติ ตอนช่วงเขียนเดินทางจากเมืองจระกาไปเมืองสิงห์ตลาดและดาหา (อินเหนา, 1970: 6-7)

2) บทชมธรรมชาติ ตอนช่วงเขียนเดินทางจากเมืองสิงห์ตลาดกลับไปเมืองจระกา (อินเหนา, 1970: 14-15)

3) บทชมธรรมชาติ ตอนมะเดหวีพรรณนาภาพพรรณไม้ในอุทยานให้บุตสะบาฟังก่อนที่จะพานางไปชมอุทยาน (อินเหนา, 1970: 17-20)

- 4) บทชมธรรมชาติ ตอนช่างเขียนเดินทางจากเมืองดาหลากลับไปเมืองจระกา (อินเหนา, 1970: 41-44)
- 5) บทชมธรรมชาติระหว่างทางที่จระกาเดินทางออกจากเมืองจนถึงดอนแะพักแรม (อินเหนา, 1970: 52-54)
- 6) บทชมธรรมชาติเวลากลางคืนระหว่างที่จระกาแะพักแรม (อินเหนา, 1970: 56-57)
- 7) บทชมธรรมชาติระหว่างทางที่จระกาเดินทางจากที่พักแรมไปถึงเมืองลาสำ (อินเหนา, 1970: 58-61)
- 8) บทชมธรรมชาติ ตอนราชทูตเมืองลาสำเดินทางไปเมืองดาหา (อินเหนา, 1970: 69-71)
- 9) บทชมธรรมชาติ ตอนราชทูตเมืองลาสำเดินทางเข้าสู่พระราชวังเมืองดาหา (อินเหนา, 1970: 77)
- 10) บทชมธรรมชาติ ตอนราชทูตเมืองลาสำเดินทางกลับเมือง (อินเหนา, 1970: 87-88)
- 11) บทชมธรรมชาติ ตอนทหารเมืองดาหาเดินทางกลับจากไปแจ้งข่าวท้าวภูเกราต ท้าวภาหลัง และท้าวสิงหัดลาด (อินเหนา, 1970: 95-96)
- 12) บทชมธรรมชาติ ตอนวิหยาสะกำและไพร่พลเดินทางออกจากเมืองไปเที่ยวป่า (อินเหนา, 1970: 108-109)
- 13) บทชมธรรมชาติ ตอนวิหยาสะกำกลับจากเที่ยวป่าเข้าเมืองกะหนังหนิง (อินเหนา, 1970: 116-120)

ในภาพรวม วิธีการพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนาฉบับลาวที่ปรากฏในบทพรรณนาทั้ง 2 กลุ่มข้างต้นมีลักษณะร่วมกัน คือ เน้นแสดงภาพของธรรมชาติที่ค่อนข้างสมจริงหรือสื่อความงามของธรรมชาติโดยตรง มากกว่าเน้นเชื่อมโยงธรรมชาติกับสภาวะอารมณ์ของตัวละคร นอกจากนี้ ก็ยังมักพรรณนาธรรมชาติผ่านคำพูดของตัวละครที่เชื่อเชิญตัวละครอื่นให้ชื่นชมความงามของธรรมชาติ ดังปรากฏในตอนที่พระพี่เลี้ยงเชิญบุตสะบาให้ชมธรรมชาติในสวนเพื่อ

คลายความเศร้าใจจากการถูกอินเหมายัดรัก หรือตอนที่ทหารเชียวเวียหยาสะทำให้
ชมความงามของป่าเขาระหว่างเดินทางกลับจากเที่ยวป่า

การนำเสนอภาพธรรมชาติที่ค่อนข้างสมจริงและไม่ค่อยเชื่อมโยงกับ
อารมณ์ความรู้สึกนี้ถือเป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งของบทกวีในวัฒนธรรมชาตินิยม
วรรณคดีลาวและอีสานที่ “การพรรณนาทั้งป่าและดง กวีไม่นิยมใช้อารมณ์และ
ความรู้สึกไปเชื่อมโยงให้มีลักษณะผิดไปจากธรรมชาติ ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงความ
งามของพันธุ์ไม้ดอกไม้ผล ความหอมของกลิ่น ความเย็นร่มรื่นเป็นที่พักพิงของ
มนุษย์และสัตว์” (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2539: 101) การนำเสนอภาพธรรมชาติใน
เรื่องอินเหมายัดรักจึงนับว่ามีความสอดคล้องกับขนบการพรรณนาธรรมชาติ
ของวรรณคดีลาวและอีสานอย่างชัดเจน

วรรณศิลป์ในบทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหมายัดรัก

ผลการศึกษาพบว่าเรื่องอินเหมายัดรักให้ความสำคัญแก่การสร้าง
ความงามทางวรรณศิลป์ในบทพรรณนาธรรมชาติอย่างเด่นชัด ดังจะเห็นได้ว่าบท
พรรณนาธรรมชาติทุกบท กวีประพันธ์ขึ้นอย่างประณีตและมีศิลปะงดงาม ทั้ง
ศิลปะในการสร้างความงามทางเสียงและศิลปะในการสื่อภาพธรรมชาติ ดังนี้

1. ศิลปะในการสร้างความงามทางเสียง

บทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหมายัดรักมีการเล่นเสียงสัมผัส
อย่างโดดเด่นแทบทุกบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ ซึ่ง
เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ประเภทหนึ่งที่นิยมใช้ในวรรณคดีโคลงสารของลาวและ
อีสาน (ธวัช ปุณโณทก, 2525: 183)

ตัวอย่างเช่น บทกวีตอนบุตรสะบาซมสนมีการเล่นเสียงสัมผัส
พยัญชนะจำนวนมาก ดังนี้

ลาวตาซ้อ	สองถนอมชมหยองปีก กอมี
แปกปากบ่อน	นิรมัฐฮ่วมสน
ชนิดสะอาดล้ำ	ในแห่งอุตทยาน

(อินเหนา, 1970: 30)

ตัวอย่างบทพรรณนาธรรมชาติอีกบทหนึ่งที่มีการเล่นเสียงสัมผัส
พยัญชนะติดต่อกันหลายบาทคือ บทชมธรรมชาติตอนราชทูตเมืองลสาเดินทาง
ไปเมืองตาหา ดังนี้

นางพวง	บานหอมโฮย	ขึ้นชม <u>ฮวงเฮ้า</u>	
	<u>โฮยฮวายเฮ้า</u>	พาพายเฝียกีน	
ฝูงหมู่	พนพ้อม	คินงำฮุ่งหลัง	
มีหมู่	สัดลิ่งเนื้อ	คนาส่งเสียงวอน	พุ่นเยี
ฟังลิ่ง	เสียงปักสา	ส่งสวนถนอมฮ้อง	
	<u>เฮอมฮู้</u>	<u>เซี่ยซอนลับซ่าง</u>	
	<u>ลับลิ่งฮู้</u>	ปันป้อนปันถนอม	
	ถนัดแนบ้อง	เซี่ยซิ่นเฮียงฮ่ม	
	<u>เฮียงฮังฮัก</u>	<u>ฮวมคอนคายป้อน</u>	
	<u>คายปันป้อน</u>	<u>ไปมาเคี้ยงคู่</u>	
	<u>เคี้ยงคู่ซอน</u>	พาฝ้ายเผ่นผยอง	

(อินเหนา, 1970: 70)

บทที่ยกมานี้มีการเล่นเสียงสัมผัสพยางค์ขึ้นเพื่อสร้างความไพเราะ
แทบทุกบาทเช่นกัน เช่น

เล่นเสียงสัมผัสพยางค์ขึ้น /ซ/ คำว่า “ขึ้น-ชม” “สัด-ลิ่ง-ส่ง-เสียง”
“(ปัก)สา-ส่ง-สวน” “เซี่ย-ซอน-ลับ-ซ่าง” “ลับ-ลิ่ง” “เซี่ย-ซิ่น”

เล่นเสียงสัมผัสพยางค์ขึ้น /ฮ/ คำว่า “หอม-โฮย-ฮวง-เฮ้า” “โฮย-
ฮวาย-เฮ้า” “เฮ-ฮม-ฮู้” “เฮียง-ฮ่ม” “เฮียง-ฮัง-ฮัก-ฮวม”

เล่นเสียงสัมผัสพยางค์ขึ้น /พ/ คำว่า “พา-พาย-เฝีย” “พน-พ้อม” “พา-
ฝ้าย-เผ่น-ผยอง”

เล่นเสียงสัมผัสพยางค์ขึ้น /ป/ คำว่า “ปัน-ป้อน-ปัน” “ปัน-ป้อน-ไป”

เล่นเสียงสัมผัสพยางค์ขึ้น /ค/ คำว่า “คอน-คาย” “เคี้ยง-คู่”

บทข้างต้นยังเล่นเสียงสัมผัสพยางค์ขึ้นระหว่างคำสุดท้ายของบาท
ต้นกับคำแรกของบาทถัดไปติดต่อกันหลายบาทด้วย ดังที่ขีดเส้นใต้ไว้ในตัวอย่าง
ได้แก่

คำว่า “ฮวงเฮ้า” กับ “โฮยฮวายเฮ้า”

คำว่า “ฮ้อง” กับ “เฮฮมฮู้”

คำว่า “เซี่ยซอนสับซ่าง” กับ “สับลิ่ง”

คำว่า “ถนอม” กับ “ถนัด”

คำว่า “เฮียฮ่ม” กับ “เฮียฮังฮัก ฮวม”

คำว่า “คอนคายป้อน” กับ “คายปันป้อน ไป”

คำว่า “เคี้ยงคู” กับ “เคี้ยงคู”

2. ศิลปะในการสื่อภาพธรรมชาติ

ในบทชมธรรมชาติตอนต่างๆ นอกจากกวีจะเล่นเสียงสัมผัสอย่างไพเราะแล้ว ยังสามารถใช้ภาษาสื่อภาพธรรมชาติให้เกิดขึ้นในจินตนาการของผู้อ่านผู้ฟังได้อย่างชัดเจนและมีชีวิตชีวาด้วย

ผลการศึกษาพบว่าลักษณะเด่นของการสื่อภาพธรรมชาติในเรื่องอินเหนาบับลามี 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ การพรรณนาธรรมชาติตอนต่างๆ ทั้ง 15 ตอนนั้น มีจุดเด่นหรือจุดเน้นของภาพธรรมชาติที่หลากหลายสลับกันไป ลักษณะที่สองคือ กวีสามารถเลือกใช้ถ้อยคำและความเปรียบต่างๆ สื่อให้เห็นภาพของธรรมชาติอย่างชัดเจนและงดงาม ดังจะอธิบายต่อไปนี้

2.1 การสื่อภาพธรรมชาติมีจุดเด่นหรือจุดเน้นที่หลากหลายสลับกันไปในแต่ละตอน เช่น บางตอนเน้นพรรณนาภาพพรรณไม้เป็นหลัก บางตอนเน้นพรรณนาภาพพรรณไม้ควบคู่กับการพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร บางตอนเน้นพรรณนาภาพสัตว์ป่า บางตอนเน้นพรรณนาภาพทุ่งนา และบางตอนเน้นพรรณนาภาพนก

จุดเด่นของภาพธรรมชาติทั้ง 15 ตอนในเรื่องอินเหนาบับลา ผู้วิจัยได้สรุปไว้ในตารางดังนี้

บทพรรณนาธรรมชาติ ในเรื่องอินเหนอบัปลาว	จุดเด่นของการพรรณนา
บทชมธรรมชาติตอนมะเดही และจินตาสาลีชมอุทยาน (ปรากฏตรงกันกับฉบับไทย)	ภาพธรรมชาติในอุทยาน และภาพการชมอุทยานของ จินตาสาลีและมะเดही
บทชมธรรมชาติตอนมะเดहीพรรณนา ภาพพรรณไม้ในอุทยานให้บุตรสะบาพัง ก่อนที่จะพานางไปชมอุทยาน	ภาพดอกไม้และผลไม้ในอุทยานที่ งดงามและนำเข้ามาจากชาติต่างๆ
บทชมธรรมชาติตอนมะเดहीและบุตรสะบา ชมอุทยาน (ปรากฏตรงกันกับฉบับไทย)	ภาพธรรมชาติในอุทยาน ภาพการชมอุทยานของบุตรสะบา และมะเดही และภาพที่พระพี่เลี้ยง เชิญบุตรสะบาให้ชมธรรมชาติเพื่อ คลายเศร้าใจ
บทชมธรรมชาติตอนช่างเขียนเดินทาง จากเมืองจระก้าไปเมืองสิงห์ตลาด และดาหา	ภาพพรรณไม้และสัตว์ป่า
บทชมธรรมชาติตอนช่างเขียนเดินทาง จากเมืองสิงห์ตลาดกลับไปเมืองจระก้า	ภาพพรรณไม้
บทชมธรรมชาติตอนช่างเขียนเดินทาง จากเมืองดาหากลับไปเมืองจระก้า	ภาพพรรณไม้และนกชนิดต่างๆ
บทชมธรรมชาติระหว่างการเดินทาง ของจระก้า	ภาพพรรณไม้และนกชนิดต่างๆ
บทชมธรรมชาติเวลากลางคืนระหว่างที่ จระก้าแะพักแรม	ภาพธรรมชาติเวลากลางดึก จวนจะรุ่งสาง
บทชมธรรมชาติระหว่างทางที่จระก้า เดินทางจากที่พักแรมไปถึงเมืองลาล้า	ภาพพรรณไม้และสัตว์ป่าโดยเน้น ภาพของชะนีมากเป็นพิเศษ

บทพรรณนาธรรมชาติ ในเรื่องอินเหนาฉบับลาว	จุดเด่นของการพรรณนา
บทชมธรรมชาติตอนราชทูตเมืองลาสา เดินทางไปเมืองดาหา	ภาพของป่าเขาที่มีหลายช่องชั้น สลับซ้อน และภาพพรรณไม้ ที่แบ่งบานรับฝน
บทชมธรรมชาติตอนราชทูตเมืองลาสา เดินทางเข้าสู่พระราชวังเมืองดาหา	ภาพทุ่งนา
บทชมธรรมชาติตอนราชทูตเมืองลาสา เดินทางกลับเมือง	ภาพสัตว์ป่าและนกชนิดต่างๆ
บทชมธรรมชาติตอนทหารเมืองดาหา เดินทางกลับจากไปแจ้งข่าวท้าวภูเลราด ท้าวกาหลัง และท้าวสิงห์ตลาด	ภาพพรรณไม้และความคิดถึงบ้าน ของเหล่าทหาร
บทชมธรรมชาติตอนวิหยาสะกำและ ไพร่พลเดินทางออกจากเมืองไปเที่ยวป่า	ภาพพรรณไม้และสัตว์ป่า
บทชมธรรมชาติตอนวิหยาสะกำกลับจาก เที่ยวป่าเข้าเมืองกะหนังหนึ่ง	ภาพนกชนิดต่างๆ

ตารางที่ 1 จุดเด่นของบทพรรณนาธรรมชาติทั้ง 15 ตอนในเรื่องอินเหนาฉบับลาว

2.2 การเลือกใช้ถ้อยคำและความเปรียบเทียบ ๆ สื่อให้เห็นภาพธรรมชาติอย่างชัดเจน เช่น ภาพของพรรณไม้ สภาพอากาศ และสัตว์นานาชนิด ทั้งรายละเอียดด้านรูปลักษณ์ แสง สี เสียง กลิ่น และการเคลื่อนไหว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างแรกเป็นบทพรรณนาธรรมชาติตอนมะเดहीและบุดสะบาชมอุทยาน กวีสามารถใช้ภาษาแสดงภาพความงามของดอกไม้ได้อย่างชัดเจน ทั้งสีสนับลักษณ์และกลิ่นหอมของดอกไม้ ดังนี้

พอหู่	ต้นดอกไม้เอื้อง	สาเหียงเซียงแสน	
เขากอ	ปลูกตามสาขา	หยอนดวงยงย้อย	
เขาวา	หอมเหลือล้ำ	พิมมะเสนสุนกิ้น	
ไผ่ได้	ดมดอกไม้เอื้อง	ดวงตัวโสกกอหาย	
แล้วจัก	ใส่ลำซา	เอาแท่นทูนถวาย	ชนอมนั้น
จักคอย	ถนอมชมดวง	ที่สะพานปางแก้ว	
หลิงเยี	หลิงหู่ปุ่นหมากพัว	พวงดอกเหลืองงาม	ลำเยี
ฝูงหู่	พุมมะลาเซี	เกือกละองเอาฝ่าย	ผอเยี
พอดู	สุลาพี้อย	ฮังเอื่องฮวนดอก	ปาบพุ้น
หอมฮ้วง	ดอกเล็ดล้ำ	จิเอาน้อมแนบถวาย	

(อินเหนา, 1970: 33-34)

บทที่ยกมาข้างต้น กวีสามารถใช้ภาษาสื่อภาพความหอมและความแบ่งบานงดงามของไม้ดอกต่างๆ อย่างชัดเจน เช่น กล่าววดอกเอื้องในอุทยานได้ผลิดอกเป็นช่อช้อย “หยอนดวงยงย้อย” ลงมา และส่งกลิ่น “หอมเหลือล้ำ” ขนาดที่ทำให้กลิ่นหอมของพิมเสนต้อง “สุนกิ้น” หรือสูญกลิ้นไป กลิ่นหอมของดอกเอื้อง “ดวงตัว” หรือดวงงามนี้ ใครที่ได้ดมดม ก็อาจพาให้ “โสกกอหาย” คือหายจากความโสกได้ หรือพุ่ม “หมากพัว” อันหมายถึงพวงดอกไม้ ก็มีพวงดอก “เหลืองงาม” ทำให้เหล่า “พุมมะลา” หรือกุมรา พวกมันมาดมดม “เกือกละองเอาฝ่าย” หรือเซยชมละองเกสร เช่นเดียวกับดอก “สุลาพี” หรือสารภี ก็แบ่งบานงาม “เล็ดล้ำ” เช่นกัน อีกทั้งยังส่งกลิ่น “หอมฮ้วง” อบอวล บทที่ยกมานี้เห็นว่าสามารถใช้ภาษานำเสนอภาพความงดงามของอุทยานได้อย่างดียิ่ง

ตัวอย่างบทพรรณนาธรรมชาติที่ประพันธ์ได้อย่างมีวรรณศิลป์อีกบทหนึ่งคือ บทชมธรรมชาติตอนคณะราชทูตเมืองลาสำเภาเดินทางไปเมืองดาหา กวีใช้ภาษาแสดงภาพของป่าเขาและความงามของพรรณไม้อย่างชัดเจน ดังนี้

ขุนกอ	เขี้ยวทางล้า	กันดานเดินยาก
บ่อฮู้	กิช่องชั้น	เหวห้วยฮ่อมผา
	ข้ามขอบด้า	ดอยใหญ่บับพะตา
ขุนค้อย	กอยใจยก	ดุงเดินไปหน้า
	หลายวันล้า	กายแดนนะคะเรด
บ่อฮู้	กิชำไม้	บังกั้งกิ่งสวน
	ทุกขอกลั่น	ทองเทตจานเฮือง
	นานาบาน	ชอบละดูเตมตั้ง
	หอมตลบแก้ว	สุละพีฟางเพด
लगฟ่อง	เผือกบ้อ	लगบั้งจ่อจุ่ม
ฝุ่งหมู่	พุมมะเลดแก้ว	เขี้ยวซาบเองละออง
บินเกือก	เอาไกสอน	ส่วสนสนเตมเตา
ขุนกอ	เดินดงดั้น	มักคายาวโยด
กอจิ่ง	เถิงเขตด้าว	แดนท้าวเขตชะวา
ฝ่อดู	ทุกสิ่งไม้	ตัวตุ้แคมสะยุง
	หลิงดูหมู่ดำดก	ดอกพระยอมมย้อย
เหนงทั้ง	แดงเฮืองลั่น	แสนพันพวงดอก
บานแบ่ง	เลียนเลียนพ้อม	พวงพวแคเคื้อ
	ในปะเทดไม้	ซ้องซ้อซมฝน
लगพวง	บานหอมโฮย	ซิ่นซมฮวงเฮ้า
	โฮยฮวายเฮ้า	พาพายเผือกิน

(อินเหนา, 1970: 69-70)

บทที่ยกมาข้างต้น กวีใช้ถ้อยคำพรรณนาให้เห็นภาพการเดินทางของคณะราษฎรทูตเมืองลาสำว่า “เดินดงดั้น” ผ่านป่าเขาที่มี “มักคายาวโยด” หรือมีระยะทางไกล และก่อนข้าม “กันดานเดินยาก” ต้องใช้เวลาเดินทาง

“หลายวันแล้ว” นอกจากนี้ ป่าเขาที่เดินทางผ่านยังมีหลาย “ช่องชั้น” สลับซับซ้อน มีทั้ง “เหว” “ห้วย” “ห่อมผา” และ “ดอยใหญ่”

กวียังแสดงให้เห็นภาพว่าในป่านั้นเต็มไปด้วยดอกไม้ต่างดงาม เช่น ทองเทต (ทองเทศ) และสุละพี (สารภี) บ้างก็ “เผือกป้า” หรือเผือกสิบแบ่งบาน บ้างก็ยัง “จ่อจุ่ม” หรือยังตูมอยู่ ดอกไม้ต่างๆ นี้ส่งกลิ่น “หอมตลบแก้ว” ทำให้ฝูงผึ้ง หรือ “พุมมะเลต” พากันบินมา “เกือก” “กั่ว” หรือเกือกกลิ้ง เพื่อ “เซี่ยซาบ” เกสร และกลิ่นหอมของดอกไม้เหล่านั้น กวียังกล่าวให้เห็นภาพอีกว่า ดอกไม้ในป่านี้มีนับ “แสนพันพวงดอก” ที่ “บานแบ่ง” ส่งกลิ่น “หอมโฮย” “เผือกกั้น” ดอกพระยอมหรือพระยอมก็มีช่อดอก “ยงย้อย” ภาพพรรณไม้ป่าที่กวีนำเสนอที่น่าจะอยู่ในช่วงฤดูฝน เพราะกล่าวว่าพรรณไม้ใน “ปะเทดไม้” นี้แบ่งบานเป็น “ช้องช่อชมฝน” หรือแบ่งบานเป็นช่อๆ รับประทาน

กล่าวโดยสรุป การที่บทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนาฉบับลาวปรากฏแทรกอยู่มากที่สุดเมื่อเทียบกับบทพรรณนาประเภทอื่นๆ และแต่ละตอนมีศิลปะการประพันธ์ที่ไพเราะงดงามนี้ ได้ทำให้บทพรรณนาธรรมชาติมีความโดดเด่นมากที่สุดในบรรดาบทพรรณนาต่างๆ และกลายเป็นองค์ประกอบที่ทำให้เรื่องอินเหนาฉบับลาวมีลักษณะเด่นเฉพาะตัวที่ต่างไปจากเรื่องอินเหนาฉบับไทย

ความสำคัญของบทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนาฉบับลาว

ผลการศึกษาพบว่า บทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนาฉบับลาวซึ่งมีมากถึง 15 ตอนดังกล่าวข้างต้นนี้ มีบทบาทสำคัญต่อเรื่องหลายประการ ดังนี้

1. บทพรรณนาธรรมชาติช่วยสร้างจินตนาการด้านฉากสถานที่แก่ผู้อ่านผู้ฟัง กล่าวคือ ในภาพรวม บทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนาฉบับลาวเน้นแสดงให้เห็นภาพความงามอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ทั้งที่เป็นสวนหรืออุทยานที่สร้างขึ้นในเขตพระราชวังและที่เป็นป่าเขาลำเนาไพร โดยเฉพาะภาพของป่าเขานั้นกวีพรรณนาแทรกอยู่หลายครั้งตลอดเรื่อง โดยแต่ละครั้งต่างเน้น

แสดงให้เห็นว่าป่าเขาเต็มไปด้วยพรรณไม้และสัตว์นานาชนิดที่มีชีวิตชีวา พรรณไม้ที่กวีเลือกนำมากล่าวถึงในเรื่องอินเหนาฉบับลาวมีหลากหลายชนิด เช่น เอื้องเทศ (เอื้องเทศ) มะลิ โยทิกา (โยทะกา) พระยอม (พะยอม) หมากหว่า ขนุน (ขนุน) เฟือง ส่วนสัตว์ป่าก็กล่าวถึงหลายชนิดเช่นกัน เช่น ชะนีหรือนางนี ค่างลิงกัง นกแขกเต้า นกจอก กาเวา (ตุเหว่า) โนลี (โนรี) สาลิกา ฮอก (กระรอก) กะแต (กระแต) หมี และเสือ ซึ่งสอดคล้องกับภูมิประเทศของลาวที่แวดล้อมด้วยขุนเขาลำเนาไพร มีทั้งป่าโปร่งป่าทึบและภูเขาใหญ่น้อยสลับซับซ้อน ผู้วิจัยเห็นว่ากวีลาวคงนำความประทับใจในธรรมชาติอันงดงามสมบูรณ์ของดินแดนลาวมาผสมผสานเข้ากับจินตนาการ และถ่ายทอดออกมาเป็นบทพรรณนาธรรมชาติที่แทรกอยู่ในช่วงต่างๆ ในเรื่องอินเหนาฉบับลาวนี้

2. บทพรรณนาธรรมชาติช่วยเชื่อมฉากและเหตุการณ์ในเรื่อง
เช่น บทชมธรรมชาติตอนคณะราชทูตเมืองสาส์เดินทางไปเมืองดาหา เป็นบทพรรณนาที่ช่วยเชื่อมเหตุการณ์ที่ท้าวลาสาส์บัญชาให้แต่งราชทูตไปสู่ขอบุตสะบา ให้แก่จะกากับเหตุการณ์ที่คณะราชทูตเดินทางเข้าเมืองดาหา อีกทั้งยังเป็นบทที่ช่วยเชื่อมฉากระหว่างฉากเมืองสาส์กับเมืองดาหาด้วย กล่าวคือ หลังจากที่ท้าวลาสาส์ให้แต่งราชทูตไปเมืองดาหาแล้ว กวีก็กล่าวถึงการเดินทางของคณะราชทูต โดยพรรณนาภาพธรรมชาติระหว่างการเดินทางอย่างละเอียด จนกระทั่งคณะราชทูตเดินทาง “ถึงปะเทดต้าว แดนด่านดาหา” (อินเหนา, 1970: 71) บทพรรณนาธรรมชาติในตอนดังกล่าวนี้จึงช่วยเชื่อมโยงฉากเมืองสาส์กับเมืองดาหาให้ต่อเนื่องกันอย่างแนบเนียน มิได้เปลี่ยนฉากอย่างทันทีทันใด

3. บทพรรณนาธรรมชาติมีส่วนช่วยเสริมเน้นอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร ทั้งอารมณ์รื่นรมย์มีความสุขและอารมณ์ทุกข์ตรมหม่นหมอง

ตัวอย่างบทพรรณนาธรรมชาติที่ช่วยเสริมความรู้สึกรื่นรมย์ของตัวละคร ปรากฏเด่นชัดในบทชมธรรมชาติตอนมะเดहीและจินดาสาลีชมอุทยาน (อินเหนา, 1970: 11-13) บทพรรณนาดังกล่าวแม้จะพบตรงกับฉบับไทย แต่พบว่ามีการขยายรายละเอียดภาพที่แสดงถึงความสุขและความรื่นรมย์ของจินดาสาลี

และนางสนมกำนัลขณะเที่ยวชมอุทยานอย่างชัดเจน คือภาพที่ตัวละครพากันเที่ยวเล่นเก็บดอกไม้และชื่นชมความงามของพรรณไม้ต่างๆ พร้อมกับการส่งเสียงขับร้องโคลงกลอนลาวอย่างมีความสุข นับเป็นบทชมธรรมชาติที่แสดงให้เห็นความสดชื่นรื่นรมย์ใจของตัวละครได้เป็นอย่างดี

ส่วนบทพรรณนาธรรมชาติที่ช่วยเสริมเน้นอารมณ์ทุกข์ตรมหม่นหมองของตัวละครเห็นได้ชัดในบทพรรณนาธรรมชาติตอนพระพี่เลี้ยงเชิญบุตสะบาให้ชื่นชมความงามของธรรมชาติในอุทยานเพื่อคลายความเศร้าหมองจากการถูกอินเหนดัดรัก และบทพรรณนาธรรมชาติตอนที่เสนาทหารเชิญให้วิหยาสะกำชมธรรมชาติขณะเดินทางกลับจากเที่ยวป่าเข้าเมืองกะหนังหนึ่งเพื่อคลายความทุกข์อันเกิดจากการหลงรักภูวาทของบุตสะบา ลักษณะดังกล่าวนี้ นับว่าสะท้อนมโนทัศน์ของกวีที่ให้คุณค่าแก่ธรรมชาติในฐานะเป็นเครื่องปลอบประโลมใจมนุษย์อย่างชัดเจน

ตัวอย่างเช่น บทพรรณนาธรรมชาติตอนพระพี่เลี้ยงเชิญบุตสะบาให้ชมความงามของธรรมชาติในอุทยาน (อินเหนด, 1970: 28-34) แม้บทพรรณนาดังกล่าวจะดำเนินตามอย่างที่ปรากฏในฉบับไทยเป็นหลัก คือพรรณนาภาพพรรณไม้ในอุทยานและภาพที่บุตสะบา มะเดหวี และนางสนมกำนัลเที่ยวชมอุทยาน แต่กวีได้ขยายรายละเอียดภาพการชมนกชมไม้ของพระพี่เลี้ยงและบุตสะบาให้ละเอียดเพิ่มเติมมากขึ้นกว่าฉบับไทยอย่างชัดเจน โดยเน้นแสดงภาพที่พระพี่เลี้ยงพยายาม “เชยชวนชู้” บุตสะบาให้ชมนกชมไม้หลายครั้งเพื่อหวังให้บุตสะบาคลายความเศร้าหมองที่ถูกอินเหนดัดรัก เช่น เชิญให้นางฟังเสียงนกร้องและเชิญให้นางชมความงามของนกนานาพันธุ์ที่มีหลากสีสัน กวีได้เน้นย้ำว่าการพยายามชู้ชวนให้บุตสะบาชมนกชมไม้ต่างๆ นี้ ก็เพื่อต้องการให้นาง “ชื่นปะไท” (ชื่นพระทัย) “ชื่นเชยชม” (ชื่นเชยชม) “หายสวางเส้าสabay” (หายสวางเศร้าสบาย) และ “หายเส้าชื่นพระไท” (หายเศร้าชื่นพระทัย) ซึ่งเท่ากับเป็นการเน้นย้ำให้ผู้อ่านผู้ฟังเข้าใจชัดเจนว่าบุตสะบา มีความหม่นหมองทุกข์ตรมใจเพียงไร พระพี่เลี้ยงจึงต้องพยายามปลอบประโลมใจนางด้วยการเชิญให้ชมธรรมชาติ

นอกจากนี้ ในบทที่พระพี่เลี้ยงเชิญบุตรสาวให้ชมนก ยังพรรณนาให้เห็นภาพด้วยว่า มีนกที่ “หนีราด อังนั” หรือหนีจากรัง และทอดทิ้ง “ลูกอ่อนอ้องเมยไล่บ่ถอนอม” หรือทิ้งลูกเมียไว้ที่รัง โดยพระพี่เลี้ยงได้เปรียบเทียบเชื่อมโยงว่า นกที่ถูกทิ้งไว้เดียวดายที่รังนั้นก็ “เปียบดั่งดวงกะสัดส้อย” หรือเปรียบดังบุตรสาวที่ถูกอินเหนาทอดทิ้ง ทั้งที่ยังมิได้ “เหนฮูปเนื้อ” หรือรูปโฉมของนาง หากแม้อินเหนาได้เห็น “ฮูปแก้ว” (รูปแก้ว) ของบุตรสาวเสียก่อนแล้ว ก็คงจะต้อง “อาไลฮัก” หรืออาลัยรักความงามของนางอย่างแนนอน การเปรียบเทียบเชื่อมโยงดังกล่าวนี้ช่วยเสริมให้เข้าใจความเศร้าโศกและสถานการณ์ชีวิตของบุตรสาวมากยิ่งขึ้น ซึ่งหลังจากที่บุตรสาวได้ฟังพระพี่เลี้ยงทูลอ้อนวอนว่าปอบประโลมให้ชมธรรมชาติดังกล่าว กวีได้สรุปตอนท้ายว่า บุตรสาวก็ค่อยๆ “แลเหล็ดย้ม” หรือค่อยๆ แยมย้มขึ้นมาได้บ้าง ซึ่งเป็นการปิดท้ายบทชมธรรมชาติตอนนี้ที่ทำให้เห็นภาพและเข้าใจอารมณ์ของบุตรสาวอย่างชัดเจนว่า จากที่มีความทุกข์ตรมใจ ก็ค่อยๆ คลายเศร้าหมองขึ้นมาได้บ้างจากการชมธรรมชาติในอุทยานตามคำเชิญชวนของพระพี่เลี้ยง ขณะเดียวกันบทชมธรรมชาติบทนี้ยังสะท้อนให้เห็นความจงรักภักดีและความรักความห่วงใยที่พระพี่เลี้ยงมีต่อบุตรสาวด้วย

4. บทพรรณนาธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับการอ่านทำนองลำ

กล่าวคือ ในวรรณคดีโคลงสารหลายเรื่อง บทชมธรรมชาติมักเป็นบทสำคัญหรือเป็น “วรรณทอง” ที่นิยมนำมาใช้ขับลำ เช่น ในวรรณคดีเรื่องสินไชซึ่งเป็นวรรณคดีเอกเรื่องหนึ่งของลาวและอีสาน บทพรรณนาที่โดดเด่นและนับถือกันว่าใช้สำนวนไพเราะจับใจก็คือบทพรรณนาธรรมชาติตอนสินไชเดินดง ซึ่ง “นักหมอลำต้องจดจำตอนสินไชเดินดงได้ทุกคน และมักจะนำตอนนี้ไปประกอบในขณะขับลำเรื่องอื่นๆ ด้วย” (ธวัช ปุณโณทก, 2522: 458) จากหลักการดังกล่าว เมื่อพิจารณาบทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนาฉบับลาวก็พบว่า เป็นบทที่กวีจงใจแทรกเข้ามาเพื่อแสดงฝีมือและชั้นเชิงทางวรรณศิลป์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการเล่นเสียงสัมผัสและการใช้ภาษาสื่ภาพตามที่ได้ศึกษาข้างต้น ซึ่งน่าจะเหมาะสมและ

เอื้อแก่การอ่านทำนองลำได้อย่างไพเราะ แม้จะยังไม่พบหลักฐานว่าได้เคยมีการนำเรื่องอินเหนาฉบับนี้ไปใช้ขับลำหรือไม่ก็ตาม

5. บทพรรณนาธรรมชาติเปิดช่องให้แสดงอัตลักษณ์ของชาติ

กล่าวคือ บทพรรณนาบางช่วงในเรื่องอินเหนาฉบับลาวเปิดช่องให้กวีแทรกสีสันวัฒนธรรมประเพณีลาวหรือความสัมพันธ์ระหว่างลาวกับเมืองอื่นๆ เข้าไปในเรื่องอย่างแยบยล เช่น บทที่มะเดหวีกล่าวชมพรรณไม้ในอุทยานให้บุตรสะบาพังก่อนจะไปเที่ยวชมอุทยาน (อินเหนา, 1970: 17-20) เป็นบทที่สะท้อนให้เห็นว่ากวีมีดินแดนลาวเป็นจุดศูนย์กลางในการมองและพรรณนาธรรมชาติอย่างชัดเจน ดังที่มะเดหวีได้กล่าวให้บุตรสะบาพังว่าพรรณไม้ที่อยู่ในอุทยานนี้มีทั้งที่คัดสรรมาจาก “ในะคอนลาว” และที่นำเข้ามาจาก “ตางนะคอน” หรือต่างนคร ซึ่งเมือง “ตางนะคอน” ที่ว่านี้ ก็ล้วนแต่เป็นเมืองเพื่อนบ้านของลาว ทั้งเมืองไท (หรือเมืองไทย) เมืองจีน เมืองเชียงใหม่ และเมืองเชียงแสน นอกจากนี้ มะเดหวียังกล่าวถึงดอกไม้ที่นำมาจาก “ทุ่งปะเทด หงสา” ด้วย ซึ่งผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึงเมืองหงสาที่อยู่ใกล้กับเมืองหลวงพระบาง อันสอดคล้องกับข้อสันนิษฐานที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อภูมิหลังข้างต้นว่าเรื่องอินเหนาฉบับนี้น่าจะแต่งขึ้นที่เมืองหลวงพระบาง กวีจึงได้กล่าวถึงเมืองหงสาซึ่งเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ใกล้กัน ในที่นี้ จะขอยกตัวอย่างบทพรรณนาบางช่วงมาแสดงต่อไปนี้

สับพะ	สับพะปากพ้อม	ดวงดอกเมืองจีน	
เขากอ	นำเอามา	ปลูกฝั่งถนนมไ้	
			
แม่นยำ	ฝูงดอกไม้	มีปะเทดเมืองไท	ที่พุ้น
ทั้งหมู่	ดวงหอมในะคอนลาว	เที่ยวนำมาไ้	
			
แม่จัก	พาสีแก้ว	ชายเมืองพระแม่มนิง	
ไปเที่ยว	เกบดอกไม้	ดวงลำตางนะคอน	
ชมทั้ง	ดวงดอกแก้ว	เอื้องมะนีวัน	

มีแต่	เมืองเชียงแสน	เที่ยวถนอมมาไว้	
			
ทั้งจัก	ชมดอกไม้	กุงปะเทดหงสา	
	มีวันเหลือ	โสดตะกานงามล้ำ	
อันนี้	ดวงสะพานแก้ว	ปิงคลานะคอนราด	แดนพูน
ชื่อว่า	เชียงใหม่ห้อง	ผีป่นแต่งปะสง	
เขากอ	มาปลูกไว้	เปนดอกพันพวง	

(อินเหนา, 1970: 18-19)

หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง ในบทชมธรรมชาติตอนมะเดหัวและจินตาสลิมชมอุทยานก็มีการสอดแทรกสีสันวัฒนธรรมประเพณีลาวเข้าไปด้วยเช่นกัน โดยกล่าวว่วขณะที่นางสนมกำนัลเที่ยวชมอุทยานนั้น ได้พากันขับลำ “เป็นกอนล่าว” และ “อ่านโคงทั้งฟ้า” ตามแบบ “ฟองพวงลาว แท้แล้ว” (อินเหนา, 1970: 12) อันหมายถึง การอ่านขับกลอนลาวและโคลงลาวซึ่งนิยมแพร่หลายในวัฒนธรรมลาว

สรุปและอภิปรายผล

บทพรรณนาธรรมชาติเป็นบทพรรณนาที่มีความโดดเด่นมากที่สุดในเรื่องอินเหนาฉบับลาว และถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยสร้างลักษณะเด่นให้แก่เรื่องอินเหนาฉบับนี้ กล่าวคือ การนำเสนอบทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องนี้เป็นหลักฐานหนึ่งที่พิสูจน์ให้เห็นว่า เรื่องอินเหนาฉบับลาวเป็นผลงานศิลปะที่เกิดจากการสร้างสรรค์ แม้ว่าจะมีต้นเค้าที่มาจากเรื่องอินเหนาของไทย และมีแก่นเรื่องร่วมกันกับนิทานปรัมปราของชาติต่างๆ แต่ทว่าก็สามารถใช้เครื่องมือทางวรรณศิลป์สานเข้ากับความสามารถเชิงกวีในการสร้างความหมายและความงามเฉพาะตัวให้แก่เรื่องได้อย่างน่าประทับใจ

ผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่า เรื่องอินเหนาฉบับลาวไม่เพียงแต่ตั้งใจนำเสนอบทพรรณนาธรรมชาติให้มีจำนวนมากกว่บทพรรณนาธรรมชาติในเนื้อหาช่วงเดียวกันนี้ของเรื่องอินเหนาฉบับไทยเท่านั้น แต่ยังเน้นสร้างความงาม

โดดเด่นทางวรรณศิลป์ รวมทั้งกำหนดความหมายและความสำคัญของบทพรรณนาธรรมชาติดังกล่าวอย่างหลากหลายด้วย ได้แก่ ความสำคัญในการสร้างจินตนาการแก่ผู้อ่านผู้ฟัง ความสำคัญในการเชื่อมฉากและเหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่อง ความสำคัญในการเสริมเน้นอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร ความสำคัญต่อการอ่านทำนองส้า และความสำคัญในการเสริมสีสันความเป็นลาวให้แก่เรื่อง การให้ความสำคัญแก่บทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนอฉบับลาวนี้ นอกจากเป็นไปเพื่อสร้างความงดงามไพเราะและดำเนินตามขนบวรรณคดีลาวที่นิยมพรรณนาธรรมชาติแทรกอยู่ตลอดเรื่องแล้ว ส่วนหนึ่งน่าจะเกิดจากความประทับใจธรรมชาติป่าเขาอันอุดมสมบูรณ์ของดินแดนลาวซึ่งแวดล้อมตัวกวีด้วย

ผลจากการนำเสนอบทพรรณนาธรรมชาติอย่างมีศิลปะดังกล่าวนี้ช่วยสร้างคุณค่าให้แก่เรื่องอินเหนอฉบับลาวหลายประการ *ประการแรก* บทพรรณนาธรรมชาติช่วยสร้างคุณค่าทางอารมณ์หรือความสำเร็จอารมณ์แก่ผู้อ่านผู้ฟัง ซึ่งได้รับรสความงามจากเสียงอันไพเราะและรสแห่งจินตนาการจากภาษาวรรณศิลป์ในบทพรรณนา กวีได้พรรณนาคุณค่าของพรรณไม่วัฒนหนึ่งว่า “ไฟใต้ ดมดอกเอื้อง ดวงตัวโสกกอหาย” (อินเหนอ, 1970: 33) คือใครที่ได้ดมดมกลิ่นหอมของดอกเอื้องดวงงามนี้ ก็อาจหายคลายจากความเศร้าโศกได้ ผู้วิจัยเห็นว่าคุณค่าแห่งบทพรรณนาธรรมชาติในเรื่องอินเหนอฉบับลาวนี้ก็เช่นเดียวกับคุณค่าแห่งดอกเอื้องที่กวีกล่าวยกย่องไว้ในโคลงข้างต้น นั่นคือรสแห่งความงามจากบทพรรณนาย่อมช่วยสร้างความสุขสำเร็จอารมณ์แก่ผู้อ่านผู้ฟังดุจเดียวกับการได้ดมดมกลิ่นหอมของดอกเอื้อง *อีกประการหนึ่ง* บทพรรณนาธรรมชาติบางบทในเรื่องอินเหนอฉบับลาวช่วยเสริมคุณค่าเชิงสังคมวัฒนธรรมให้แก่เรื่องอย่างแยบยล อันเกิดจากการที่กวีแต่งแต้มสีสันความเป็นลาวเข้าไปในบทพรรณนาธรรมชาติอย่างกลมกลืน เช่น ขณะที่พรรณนาภาพตัวละครกำลังชมธรรมชาติ กวีก็กล่าวแทรกไปด้วยว่าตัวละครนั้นได้ขับลำโคลงกลอนแบบลาวขณะชมธรรมชาติด้วย ซึ่งการขับลำดังกล่าวนี้เป็นวัฒนธรรมการร้องรำทำเพลงที่นิยมแพร่หลายในสังคมลาว หรือการให้ตัวละครพรรณนาถึงที่มาของพรรณไม้นำเข้ามาจากเมืองต่างๆ ซึ่งตั้งอยู่แวดล้อมใกล้เคียงกับดินแดนลาว ก็สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่าง

ลาวกับเมืองเพื่อนบ้านอย่างชัดเจน *ประการสุดท้าย* บทพรรณนาธรรมชาติช่วยสร้างคุณค่าให้แก่เรื่องอินเหนาฉบับลาวในฐานะนิทานปันทิพย์สำนวนหนึ่งที่มีลักษณะเด่นและความงามเฉพาะตัว กล่าวคือ การที่เรื่องอินเหนาฉบับลาวนำเสนอภาพฉากธรรมชาติอย่างมีวรรณศิลป์โดดเด่นและปรากฏมากที่สุดในเรื่องทั้งภาพธรรมชาติในอุทยานและภาพป่าเขาลำเนาไพร ได้ทำให้บรรยากาศและฉากโดยรวมของเรื่องอินเหนาฉบับนี้เป็นภาพบ้านเมืองหรือดินแดนที่แวดล้อมด้วยป่าดงและภูเขาสูง ซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่ต่างไปจากเรื่องอินเหนาฉบับไทยและนิทานปันทิพย์สำนวนอื่นๆ โดยทั่วไป ซึ่งมีได้มุ่งเน้นให้ธรรมชาติเป็นฉากหลักหรือเป็นฉากโดยรวมของเรื่อง ลักษณะดังกล่าวนี้ในแง่หนึ่งอาจเป็นการสะท้อนตัวตนของคนลาวที่รักและผูกพันกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด และอาจเป็นการสะท้อนภาพภูมิประเทศของลาวที่แวดล้อมด้วยขุนเขาลำเนาไพรที่สลับซับซ้อนและอุดมสมบูรณ์

กล่าวโดยสรุป การศึกษาวิจัยในบทความนี้มุ่งที่จะช่วยต่อเติมองค์ความรู้เกี่ยวกับนิทานปันทิพย์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยการขยายความรู้ความเข้าใจในนิทานปันทิพย์ฉบับลาวซึ่งยังไม่ค่อยเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากนัก และเผยคุณค่าของวรรณคดีเรื่องนี้ให้เป็นที่ประจักษ์ผ่านมิติของบทพรรณนาธรรมชาติ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่ยืนยันให้เห็นถึงภูมิปัญญาความสามารถของกวีลาวในการรังสรรค์เรื่องที่มาจากฉบับไทยให้เป็นวรรณคดีประจำชาติที่มีคุณค่าและความงามเฉพาะตัว

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทยและภาษาลาว

จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2539. *วรรณกรรมท้องถิ่น: อีสาน-ล้านช้าง*. มหาสารคาม:

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. 2514. “คำอธิบาย ว่าด้วยบทละครอินเหนาฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ.” ใน *เรื่องอินเหนาพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ: (ก)-(ข).

ราช ปุณโณทก. 2522. **วรรณกรรมอีสาน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ราช ปุณโณทก. 2525. **วรรณกรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ธานีรัตน์ จิตุหะศรี. 2552. **พระราชนิพนธ์อิเหนาในรัชกาลที่ 2: การสร้างนิทาน**

บันยิปให้เป็นยอดแห่งวรรณคดีบทละครใน. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร

ดุฎฐิบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธานีรัตน์ จิตุหะศรี. 2554. “เรื่องอินเหนาฉบับลาว: ลักษณะเด่นด้านการสร้างตัวละคร

จากเรื่องอินเหนาฉบับไทย.” ใน นัทรนัย ประสานนาม, บรรณาธิการ.

มนุษยศาสตร์ในทศวรรษใหม่: พลวัตแห่งองค์ความรู้กับพหุลักษณะทาง

วัฒนธรรม, หน้า 162-184. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. 2514. **เรื่องอิเหนา**. พิมพ์ครั้งที่ 4.

กรุงเทพฯ: อรุณสภา.

มหาสิลา วีระวงส์. 2540. **ประวัติศาสตร์ลาว**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มติชน.

อินเหนา. 1970. เวียงจันทน์: กะซวงสิกสาทิกาน หอสมุดแห่งชาติ.

ภาษาอังกฤษ

Thaneerat Jatuthasri. 2010. Thai and Lao Panji Stories: Connection with

Distinction. **The Journal** 7, 2(December): 27-46.